

PITRIM SOROKINING "SOTSIAL VA MADANIY DINAMIKA" ASARI

Nurqulov Bunyod G'ofir o'g'li

O'zbekiston Milliy Universiteti Ijtimoiy fanlar Fakulteti

Sotsiologiya kafedrasi stajyor o'qituvchisi.

E-mail: nurkulov_b@nuu.uz

O'rinboyeva Ma'mura Tojiddin qizi

O'zbekiston Milliy Universiteti Ijtimoiy fanlar Fakulteti

Sotsiologiya ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11203310>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Pitirim Sorokin nazariyalarida taqdim etilgan sotsial-madaniy dinamika va turli tarixiy davrlardagi ijtimoiy o'zgarishlar o'rtasidagi munosabatlar tahlil qilinadi. Uning sotsial-madaniy dinamika haqidagi asosiy nazariyalarini ko'rib chiqib, ularning asosiy qoidalari va zamonaviy sotsiologiyaga ta'siri, hamda o'zgaruvchan qadriyatlarning ijtimoiy-madaniy tizimlarga ta'sirini tahlil qilish va ularning zamonaviy jamiyatdagi dolzarbligini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Sotsial madaniyat, ijtimoiy dinamika, madaniy integratsiya, ijtimoiy jarayonlar, qadriyat, moddiy madaniyat, madaniy dinamika, inqilob.

PITRIM SOROKIN'S WORK "SOCIAL AND CULTURAL DYNAMICS"

Abstract. This article analyzes the relationship between socio-cultural dynamics and social changes in different historical periods presented in the theories of Pitirim Sorokin. Considering his main theories about socio-cultural dynamics, their main rules and their influence on modern sociology, as well as analysis of the impact of changing values on socio-cultural systems and reveals their relevance in modern society.

Keywords: Social culture, social dynamics, cultural integration, social processes, value, material culture, cultural dynamics, revolution.

РАБОТА ПИТРИМА СОРОКИНА "СОЦИАЛЬНАЯ И КУЛЬТУРНАЯ ДИНАМИКА".

Аннотация. В статье анализируется связь между социокультурной динамикой и социальными изменениями в разные исторические периоды, представленные в теориях Питирима Соркина. Рассматриваются его основные теории социокультурной динамики, их основные принципы и влияние на современную социологию. влияние изменения ценностей на социокультурные системы и раскрывает их актуальность в современном обществе.

Ключевые слова: Социальная культура, социальная динамика, культурная интеграция, социальные процессы, ценность, материальная культура, культурная динамика, революция.

Pitirim Aleksandrovich Sorokin - yetakchi sotsiolog va madaniyat ekspertlaridan biri. Pitirim Sorokin ishining markazida ijtimoiy-madaniy dinamika mavzusi bo'lib, uning rivojlanishida asosiy tushuncha "qadriyat" hisoblanadi. Uning yozishicha, "bu har qanday madaniyatning asosi va poydevori bo'lib xizmat qiladigan qiymatdir". P.Sorokin o'z asarlarida "madaniy integratsiya", madaniyatlar tizimi: g'oyaviy, hissiy, idealistik va aralash, ijtimoiy jarayonlar, ularning shakllari, ijtimoiy-madaniy tebranishlarkabi tushunchalarga ta'rif va tavsif beradi[1]. U madaniy tizimdagi tebranishlarni o'rganadi: san'at, fan, axloq va huquq sohasida, madaniyat turlari va shaxs turlari o'rtasidagi munosabatlar, "nima uchun" va "qanday ijtimoiy-madaniy o'zgarishlar sodir bo'ladi" kabi savollarga javob beradi. Keng ma'noda u inson tomonidan yaratilgan butun dunyoni "sotsial-madaniy" deb ataydi. Uning tarkibiy qismlarini, odatda ma'naviy, moddiy va ijtimoiy madaniyatga bog'lash mumkin. Shu bilan birga, u ularni birlashtiradigan "ma'nolar" kontsepsiyasidan foydalanadi. Ma'naviy madaniyat ma'nolarning mafkuraviy olami sifatida, moddiy madaniyat - ularning timsoli sifatida, ijtimoiy madaniyat - bu ma'nolarni qo'llaydigan shaxslar va shaxs guruhlarini harakati va xatti-harakatlari sifatida taqdim etiladi.

P.Sorokin o'zining ko'plab asarlarida insoniyat tarixini qadriyatlar, me'yorlar va ma'nolarning vaqti-vaqti bilan o'zgarib turadigan birligi bilan birlashtirilgan ma'lum ijtimoiy-madaniy supertizimlarning ketma-ketligi sifatida ko'rib chiqdi va o'zi yaratgan nazariya va kansepsiyalarini jamiyatga bog'lab tushuntirib beradi. Insoniyatning "ikki tomonlama" fikrlaydigan mavjudot va ongli mavjudotlar tabiati ta'siri ostida har bir madaniy supertizim shakllanadi. Shunga asoslanib, u madaniyatning uch turini ajratib ko'rsatadi:

- G'oyaviy tip- unda "imon haqiqati" ustun bo'ladi.
- Hissiy tur- unda "tuyg'ular haqiqati" ustun bo'ladi.
- Aralash tip- unda "aql haqiqat" ustun bo'ladi [2].

U bu turlarga ajratish mobaynida shuni ham ta'kidlaydiki, madaniyatning g'oyaviy va hissiy supertizimlari hech qachon ma'lum bir jamiyatda "sof shaklda" amalga oshmaydi, biz faqat tarixiy davrlarda ularning har birining hukmronligini va ustunligini bilib olishimiz mumkin.

Pitirim Sorokin madaniyat va jamiyatning bir fundamental shaklidan boshqasiga o'tish davrlarini "eski madaniyat qurilishi qulagan va yangi tuzilma hali paydo bo'lmaganda" turli xil

qadriyatlar o'rtasidagi ziddiyat yuzaga keladi degan taxminga keladi[3] so'ng odamlar va ijtimoiy guruhlar o'rtasida keskinlashuv paydo bo'ladi. Keyin bu keskinlashuv turli xil shakllarda namoyon bo'ladigan shiddatli kurashlarni: o'z joniga qasd qilish, jinoyatchilik, jazoning shafqatsizligi, tartibsizliklar qo'zg'alon va inqiloblarni keltirib chiqaradi. Ba'zi jamiyatlarda bunday keskinlashuvlar xalqaro urushlar shaklida bo'ladi. Bu keskinlashuvlar qanchalik katta va chuqurroq bo'lsa, inqiloblar, jinoyatlar, portlashlar va jazoda shunchalik zo'rvonlik bo'ladi. Bu esavahshiylik, shafqatsizlik va vahshiylik davri sifatida tarixda o'chmas nom qoldiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Sorokin madaniy dinamikani sotsial-madaniy tiplar bilan bog'laydi.

Lekin bir davrdan ikkinchi davrga o'tish natijasida yuzaga keluvchi inqiroz holati yuzaga keladi va uning natijasida ma'naviy va diniy tiklanish, yangi madaniyatga o'tish hamda qadriyatlar, ma'nolar, me'yorlar tizimi o'zgaradi. Bugungi o'zgaruvchan bu davrda madaniyat ham turli shakllarini namoyon qiladi. Madaniyat o'zgaruvchanlikka uchrab, turlar almashinuvi hamda moslashinuvini keltirib chiqarmoqda. Turli g'oyalar va ularning integratsiyasi namoyon bo'ladi.

REFERENCES

1. П. Сорокин: социальная и культурная динамика (studfile.net)
2. Социальная и культурная динамика Питирима Сорокина, типы культур по Сорокину (zaochnik.com)
3. Социология Сорокина (spravochnick.ru)
4. Проблема социокультурной динамики - центральная тема в творчестве П. Сорокин - Интегральная социология П.А. Сорокина (studwood.net)
5. Джиянмуратова Г. YOSHLARNING SIYOSIY INSTITUTLARGA NISBATAN ISHONCHI MUAMMOSI: NAZARIY ASOSLAR //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2024. – №. SI-1.
6. Dzhiyanmuratova G. Factors Determining the Behavior of Young Voters //Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation (2993-2777). – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 96-100.